

Research Paper

Physical and spatial analysis of nomads' settlements in Lorestan Province from the perspective of housing architecture and geography (Case Study: Nomads of Ziba Mohammad Region)

Moslem Beiranvand ^a, Samar Haghighi Boroujeni ^{b,*}, Mohsen Afshari ^c, Sanaz Rahravi Poudeh ^d

^a Ph.D. Candidate, Department of Architecture, Isfahan, (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

^b Assistant Professor, Department of Architecture, Isfahan, (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

^c Assistant Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

^d Assistant Professor, Department of Architecture, Isfahan, (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 11 May 2023;

Accepted: 7 January 2024

Available online 4

February 2024

Keywords:

Ziba Mohammad,
physical and spatial
specifications,
nomads' settlement,
housing architecture and
geography.

ABSTRACT

Tireh Ghasemi nomads of the Mousavi Clan are one of the oldest Iranian tribes living in Ziba Mohammad Region in Lorestan Province where nomadic life has been common among them. The unique specifications of their settlements have clearly shown a kind of local original technology and innovation leading to the advent of suitable qualities in the living place of nomads. The present study aims to search for the effect of nomads' life on the physical and spatial properties of nomads' settlements in the Ziba Mohammad Region of Lorestan Province from the perspective of housing architecture and geography. The novel aspect of this study is in examining the settlements of Lorestan's nomads from the view of housing architecture and geography for the first time by studying the lifestyle of nomads living in the Ziba Mohammad Region. This study also examines and analyzes the various parts of the Black Tent (Siyah Chador), and how to set up, as well as the realization of space organization in the minimum body of Lorestan nomads' housing. This study has a qualitative nature with an ethnographic approach. The data has been collected through documentary and field studies. Direct observation and semi-structured interviews are techniques used in the field method. The research findings indicate that nomads in the studied area need light and flexible housing due to their unique lifestyles; physical elements in minimum quantities exist in the environmental substrate of nomads' settlements, and the outstanding architectural specifications of nomads' settlements result in the advent of suitable qualities in living place of nomads. Spatial and physical specifications in the settlement of Ziba Mohammad's nomads have been shaped based on some qualities, including behavioral settings, distances and privacies between tents and communication networks between them, and functional division between different parts based on the private, semi-public, and public areas, and the relationship between human and animal residences.

1. Introduction

Tireh Ghasemi nomads of the Mousavi Clan are one of the oldest Iranian tribes who live in the Ziba Mohammad Region of Lorestan Province, so

nomadic life has been always common among them in the far past. The unique specifications of their settlements have clearly shown a kind of local original technology and innovation leading to the

*Corresponding Author.

Email Addresses: moslembeiranvand@yahoo.com (M. Beiranvand), haghighi.samar@khuif.ac.ir (S. Haghighi Boroujeni), m.afshary@au.ac.ir (M. Afshari), s_rahravi@khuif.ac.ir (S. Rahravi Poudeh).

To cite this article:

Beiranvand, M. Haghighi Boroujeni, S. Afshari, M. Rahravi Poudeh, S. (2023), Physical and spatial analysis of nomads' settlements in Lorestan Province from the perspective of housing architecture and geography (Case Study: Nomads of Ziba Mohammad Region). Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas, 4(16), 43-64

Doi:10.52547/gsma.4.4.43

advent of suitable qualities in the living place of nomads. The present study aims to search for the effect of nomads' life on the physical and spatial properties of nomads' settlements in the Ziba Mohammad Region of Lorestan Province from the perspective of housing architecture and geography. The novel aspect of this study is in examining the settlements of Lorestan's nomads from the view of housing architecture and geography for the first time by studying the lifestyle of nomads living in the Ziba Mohammad Region. This study also examines and analyzes the various parts of the Black Tent and how to set up it, as well as the realization of space organization in the minimum body of Lorestan nomads' housing.

2. Methodology

The research method of this study is qualitative regarding its exploratory nature. To know the studied society well, this study uses a combined approach of 1) ethnography of the studied society, and 2) examining physical properties, spatial specifications, and behavioral settings of nomads' housing. This process requires the active attendance of the author in nomadic settlement centers of Lorestan province, as well as nomads' lodges in Yeylak (summer cottages) and Gheshlagh (winter cottages) as research fields. In this approach, the lifestyle of the studied group, and their behavioral settings, as well as the spatial features of their housing have been investigated using various tools. In addition to observation and semi-structured interviews, other instruments such as documentary data, computer-based databases, and online websites have been used in this study when required. The mentioned tools comprise information available in the computer-based database of the Department of Tribal Affairs Lorestan, satellite images, and visual data, including pictures, maps, and spot maps.

3. Results

Nomadic life is the simplest lifestyle of humans in nature. The simple life of nomads includes various asocial and cultural aspects that have been passed from fathers to children from one to another generation, which is seen in the form of their settlements. Moreover, this lifestyle consists of complicated cultural and social aspects that influence the physical pattern of their settlements, the spatial deployment system of their settlements, and their behavioral settings. The present study has addressed the physical and spatial analysis of the settlements of nomads in the Ziba Mohammad Region located in Lorestan Province. Research results indicated that the Black tent has been one of

the most appropriate housings and shelters for studied nomads over centuries so they are not willing to obsolete it despite the available modern instrument for habitation. The native term "Do Var" is used for Black Tents. Black tents are made using some materials, including black goat hair, wicker, straw or wood, cloth (Chit), Shak Rek, Husin, Koochil, Cheleh, Cheleh Geh, and Ti La. Black tents in this area are mainly divided into two parts for women and men. The kitchen exists in the part designed for women and children who also live in this area. Internal parts of the tent are divided into specific spaces, which are considered for a certain purpose. These spaces are Kelin, Lamardan (space for men), Lazenan (space for women), Chit Ja, Matbakh (kitchen), and a place for newborn animals. In terms of organizing and placement of black tents at a certain distance from each other and spaces between black tents, spatial, physical, and semantic elements, such as privacy, activity system, private, semi-public, and public areas, behavioral settings and spatial specifications are effective factors.

4. Discussion

Spatial and physical specifications in the settlement of Ziba Mohammad's nomads have been shaped based on some qualities, including behavioral settings, distances and privacies between tents and communication networks between them, and functional division between different parts based on the private, semi-public, and public areas, and the relationship between human and animal residences. The living space and behavior of nomads include some units that are connected meanwhile are separated from each other. These units are a body-behavior combination called behavioral settings. Behavioral settings are defined based on specific places and times, and their human-physical elements act in an organized way in which activities occur in a regular discipline. A behavioral setting is a combination of a permanent (repeated) behavioral setting and physical environment, to which incidence period of behavior patterns have been added. Behavioral settings have a determinant influence on behavior; hence, they affect the social interactions in the environment forming primary, secondary, and public territories where certain activities are done during the day and night.

5. Conclusion

Nomads who live Ziba Mohammad Region in Lorestan Province have mainly a lifestyle and habitual necessities and settlements with specific characteristics that are matched with their living standards. These tents which have been the best

and most appropriate shelters for nomads for centuries are fully consistent with this lifestyle because they can be set up, made, and transported easily. This indigenous structure is a four-season settlement that adjusts itself with different seasons by making minor changes. In addition to required living conditions, various physical and spatial aspects have been considered in these tents, and the space has been used in the best way in a division of interior space. The division of spaces is rooted in experiences, beliefs, and cultural opinions, including some issues such as people's privacy. This structure has been made of indigenous materials following the prevailing habitual

conditions and is matched with the harsh and unpredictable environment of nomads' life, which includes an awareness and thought-based goal-oriented strategy. This study indicates that the black tent provides all definitions and meanings of the house with minimum cost and a simple appearance, but a high and ideal efficiency.

Acknowledgments

We appreciate all honored officials and staff of the Department of Tribal Affairs of Lorestan Province who cooperated in this study.

دانشگاه لرستان

شاپای الکترونیکی: ۲۳۲۵-۲۷۱۷

فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی

http://www.gsma.lu.ac.ir

مقاله پژوهشی

تحلیل کالبدی و فضایی سکونتگاه‌های عشایر کوچ رو استان لرستان، از منظر معماری و جغرافیای مسکن (مطالعه موردی: عشایر کوچ رو منطقه زیبا محمد)

مسلم بیرانوند^۱؛ سمر حقیقی بروجنی^{۲*}؛ محسن افشاری^۳؛ ساناز رهروی پوده^۴

^۱ دانشجوی دکتری معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

^{۲*} استادیار، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

^۳ استادیار، گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

^۴ استادیار، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

اطلاعات مقاله

دریافت مقاله:

۱۴۰۲/۰۲/۲۱

پذیرش نهایی:

۱۴۰۲/۱۰/۱۷

تاریخ انتشار:

۱۴۰۲/۱۱/۱۵

چکیده

عشایر تیره قاسمی از طایفه موسوی، یکی از قدیمی‌ترین قوم‌های ایرانی هستند که در منطقه زیبا محمد استان لرستان سکونت دارند و از سالیان دور تاکنون زندگی کوچ‌نشینی در میان آن‌ها رواج داشته است. ویژگی‌های منحصر به فرد سکونتگاه‌های آن‌ها به گونه‌ای است که به خوبی نوعی تکنولوژی بومی اصیل و ابتکار را به نمایش گذاشته و باعث بروز کیفیات مناسب در محیط زندگی عشایر می‌شوند. این پژوهش باهدف جستجوی تأثیر زندگی کوچ‌نشینان بر خصوصیات کالبدی و فضایی سکونتگاه‌های عشایر منطقه زیبا محمد استان لرستان از منظر معماری و جغرافیای مسکن انجام شده و نوآوری آن از این جهت است که با مطالعه شیوه زندگی عشایر منطقه زیبا محمد، برای نخستین بار به بررسی سکونتگاه‌های عشایر لرستان از منظر معماری و جغرافیای مسکن پرداخته و بخش‌های مختلف سیاه‌چادر و نحوه برپایی آن و همچنین چگونگی تحقق سازمان‌یافتگی فضا در کالبد حداقلی مسکن عشایر لرستان را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. این پژوهش دارای ماهیتی کیفی و با رویکرد قوم‌نگاری است. داده‌ها از مطالعات اسنادی و میدانی گردآوری شده‌اند. در روش میدانی از مشاهده مستقیم و تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است. نتایج تحقیق بیانگر آن است که کوچ‌نشینان منطقه مورد مطالعه به دلیل سبک زندگی متفاوت، به مسکنی سبک و منعطف نیاز دارند؛ عناصر کالبدی در حداقل صورت کمی، در بستر محیطی سکونتگاه‌های عشایر حضور دارند و ویژگی‌های منحصر به فرد معماری سکونتگاه‌های عشایر به گونه‌ای است که باعث بروز کیفیات مناسب در محیط زندگی عشایر می‌شوند. خصوصیات فضایی و کالبدی در سکونتگاه عشایر کوچ رو زیبا محمد، بر مبنای خصوصیات همچون قرارگاه‌های رفتاری، فواصل و حرایم میان مجموعه چادرها و شبکه ارتباطی بین آن‌ها و تفکیک عملکردی بخش‌های مختلف بر مبنای عرصه‌های خصوصی، نیمه عمومی و عمومی و نحوه ارتباط بخش سکونت انسان و دام شکل گرفته است.

* نویسنده مسئول

پست الکترونیک نویسندگان: moslembeiranvand@yahoo.com (م. بیرانوند)؛ haghghi.samar@khuif.ac.ir (س. حقیقی بروجنی)؛ m.afshary@aui.ac.ir (م. افشاری)؛ s.rahravi@khuif.ac.ir (س. رهروی پوده).

نحوه استنادی به مقاله:

بیرانوند، مسلم، حقیقی بروجنی، سمر، افشاری، محسن، رهروی پوده؛ ساناز. (۱۴۰۲). تحلیل کالبدی و فضایی سکونتگاه‌های عشایر کوچ رو استان لرستان، از منظر معماری و جغرافیای مسکن (مطالعه موردی: عشایر کوچ رو منطقه زیبا محمد). فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی. سال چهارم، شماره ۴ (۱۶)، صص ۶۴-۴۳.

doi Doi:10.52547/gsma.4.4.43

۱. مقدمه

کوچندگی ساده‌ترین نوع زندگی انسان در طبیعت به شمار می‌رود. سادگی زندگی آن‌ها حاوی جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی متنوعی است که نسل به نسل از پدران به فرزندان منتقل شده و در شکل سکونتگاه‌هایشان نیز به‌خوبی نمود دارد. درعین حال این شیوه زندگی، جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی پیچیده‌ای را در بردارد که بر الگوی کالبدی سکونتگاه آن‌ها و نظام استقرار فضایی سکونتگاه‌هایشان و نیز الگوهای رفتاری جاری در آن‌ها تأثیر گذار است (Heidari, 2020).

سکونتگاه عشایر کوچ رو باید با زندگی کوچ روی و تحرک دائم سازگاری داشته باشد و بسته‌بندی، جابه‌جایی، برافراشتن و تهیه آن آسان و به دست خود مردم انجام گیرد؛ ازاین‌رو سیاه‌چادر در طی قرن‌های متمادی به‌عنوان مناسب‌ترین مسکن و سرپناه برای عشایر کوچ رو در مناطق غربی ایران مطرح بوده و علی‌رغم وجود ابزارهای نوین دیگری برای اسکان، اما عشایر حاضر به منسوخ کردن آن نیستند.

این واحد سکونتی در چهارفصل سال مورد استفاده قرار می‌گیرد و با اندکی تغییرات، با فصول مختلف هماهنگ شده و علاوه بر ایجاد شرایط لازم برای زندگی، در آن به شیوه خاص زندگی عشایر نیز توجه شده و به‌خوبی نوعی تکنولوژی بومی اصیل و ابتکار را به نمایش می‌گذارد.

بررسی مشخصات معماری کوچ در همه گستره زندگی ایللی در این مجال محدود ممکن نیست؛ بنابراین پژوهش حاضر به بررسی و تحلیل کالبدی و فضایی سکونتگاه‌های عشایر منطقه زیبا محمد واقع در استان لرستان محدود شده است. چراکه آن‌ها سابقه بسیار طولانی در این نوع زندگی دارند و هنوز هم برخی از آن‌ها به شیوه پدرانشان زندگی می‌کنند. به‌این ترتیب مطالعه عشایر لرستان می‌تواند دریچه‌های بیشتری را به‌سوی پیشینه معماری کوچ‌نشینان بگشاید. سابقه تاریخی این اقوام نیز مسکن آنان را درخور توجه شایسته‌تر قرار می‌دهد. طبیعتاً

مطالعه زندگی عشایر لرستان به‌عنوان بخشی از میراث ناملموس فلات ایران، به‌واسطه درک مفاهیم اولیه در مورد زندگی انسان، اهمیت خاص پژوهشی خود را دارد و در کنار آن مطالعه و ثبت اطلاعات معماری در مورد زندگی، مسکن و معماری سکونتگاه‌های آن‌ها که به تدریج به فراموشی سپرده خواهد شد، اهمیت دارد و باوجوداینکه زندگی کوچ‌نشینی در این سرزمین قدمت چندین هزارساله دارد، تلاش‌هایی که برای شناسایی و معرفی معماری حاصل از این نوع زندگی صورت گرفته است سابقه چندانی ندارد، همچنین این معماری متأثر از تحولات معاصر، دستخوش تغییرات بسیار شده است. این تحولات اساسی در زندگی آن‌ها تا حدود بسیاری از تنوع و غنای معماری‌شان کاسته و صورتی بسیار ساده‌تر به آن بخشیده است؛ بنابراین شناخت کامل این معماری با محدودیت‌های فراوانی مواجه است. با در نظر گرفتن چنین محدودیت‌هایی قسمت اعظمی از این تحقیق بر اساس کار میدانی و تجربه مستقیم زندگی در میان عشایر لرستان به همراه خواهد بود. چراکه در حال حاضر شاهد زنده‌ای از کوچ‌نشینی و به تبع آن معماری کوچ ولو اندک، ولی برجا است و این خود فرصت مغتنمی است؛ بنابراین اهمیت پرداختن به این موضوع برای معماری سرزمینمان کاملاً ضروری است و مطالعه، بررسی و استخراج ویژگی‌های مسکن عشایر می‌تواند راهبردی برای معماران معاصر بوده و همچنین نقش مؤثری جهت اتخاذ استراتژی‌های مناسب و اعمال روش‌های برنامه‌ریزی اصولی و شیوه‌های اجرای صحیح برنامه‌های توسعه عشایر داشته باشد. به‌عبارت‌دیگر این بررسی بازخورد موردنیاز را برای سیستم تدوین استراتژی و برنامه‌ریزی توسعه عشایر فراهم می‌آورد؛ بنابراین در ادامه به بررسی برخی از پژوهش‌هایی که تاکنون در رابطه با موضوع پژوهش انجام شده‌اند می‌پردازیم. پژوهش حاضر، در راستای دستیابی به اهداف پژوهش و با توجه به موضوع مورد مطالعه، یعنی «تحلیل کالبدی و فضایی

پژوهش‌ها، چگونگی اجرای اهداف سیاسی و نظامی سیاست‌های رضاشاه بر جامعه سنتی عشایر لرستان و شناسایی پیامدهای این سیاست‌ها و ارزیابی آسیب‌های آن به جامعه عشیره‌ای لرستان را بررسی می‌نمایند. این پژوهش‌ها عبارت‌اند از: (Nasir Pour, 2010)؛ (Shahsavari & Najari, 2013)؛ (Salah & Nemati, 2015)؛ (Vali Zadeh Mojezi & Vali Zadeh Mojezi, 2021)؛ (Mousavi Nejad, 2021)؛ (Farzin & Amanollahi Baharvand, 2021). یافته‌های این پژوهش‌ها بیانگر آن هستند که منطقه زاگرس سرزمینی که لرهای لرستان در بخش مهمی از آن زندگی می‌کنند، از ۵۰ هزار سال پیش تاکنون همواره محل سکونت عشایر کوچ رو لر بوده است و که آداب، سنن و شیوه زندگی‌شان را از دیرباز تاکنون حفظ نموده‌اند. از این رو تاریخ لرستان وابسته به مسیر نظام ایلی می‌باشد. گذر تاریخ این دیار از مسیر ایلی پیامدها و اثراتی داشته که به‌راحتی نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد، از خلق و خوی مردمان تا سبک زندگی و ساخت اجتماعی و زیست - جهان و حتی شیوه سیاست‌ورزی، همه مواردی هستند که رنگ جامعه ایلی را بر خوددارند و نمی‌توان تأثیر آن‌ها را در عصر پسامدرن نادیده گرفت؛ اما متأسفانه طی دوره بیست‌ساله حکومت رضاشاه در ایران و تحت تأثیر اسکان اجباری جامعه عشایر ایران، به‌ویژه عشایر استان لرستان، تغییرات بسیاری بر این گروه از جامعه ایرانی تحمیل گردید. رضاشاه بدون در نظر گرفتن بنیان‌های اقتصادی، فرهنگی و نظامی حاکم بر جامعه سنتی عشایر، تصمیم به مقابله با این سنت‌ها گرفت. او ابتدا شورش‌های عشایری را سرکوب کرد؛ سپس با اعمال زور و خلع سلاح، عشایر را به یکجانشینی واداشت و فرهنگ و سنن جامعه شهری را بر آنان تحمیل کرد. اجرای این سیاست با بی‌اعتنایی به مقتضیات زندگی ایلی و عشایری و نبود برنامه پیشرفت و در حوزه عمل، دخالت و

سکونتگاه‌های عشایر اسکان‌یافته استان لرستان پیش از اسکان، از منظر معماری و جغرافیای مسکن» پیشینه مطالعات انجام‌شده را در ۳ بخش الف- جامعه عشایری و شیوه زندگی آن‌ها، ب- عشایر لرستان پ- مفاهیم مربوط به معماری و جغرافیای مسکن عشایر را، مورد بررسی قرار داده است.

گروه اول، مربوط به مطالعه جامعه عشایری و شیوه زندگی آن‌هاست. این پژوهش‌ها تصویری کلی از وضعیت تاریخی، جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کوچ‌نشینان ارائه کرده و در برخی موارد به بررسی بحران‌های زندگی کوچ‌نشین می‌پردازند. این پژوهش‌ها عبارت‌اند از: (Amanollahi Afshar Sistani, 2003)؛ (Baharvand, 2009)؛ (Safinejad, 2004)؛ (Moshiri & Moulai Hashjin, 2016)؛ (Nik Amanollahi Kholgh & Nouri, 2007)؛ (Baharvand, 2013)؛ (vaez Shahrestani, 2018)؛ (Moshiri, 2018)؛ (Tayyebi, 2015)؛ (Seyed khani et al., 2021)؛ (khani et al., 2022). نتایج این پژوهش‌ها با بررسی پیشینه تاریخی عشایر نشان می‌دهد همواره در ایران ایلات و کوچ‌نشینان در عرصه فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی از قدرت زیادی برخوردار بودند؛ اما بزرگ‌ترین ضربه به عشایر ایران در دوره رضاشاه وارد آمد. آن‌ها را سرکوب و یکجانشین کرد. چون یکجانشینی عشایر بدون برنامه و بدون بررسی‌های لازم و صرفاً به‌خاطر مسائل سیاسی صورت گرفت در نتیجه خسارت‌های جبران‌ناپذیری در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی به بار آورد.

گروه دوم پژوهش‌هایی هستند که درباره عشایر لرستان انجام‌شده‌اند. تعداد این پژوهش‌ها هرچند اندک است؛ اما تا حدی به تحلیل شیوه زندگی، وضعیت سیاسی، اجتماعی و جغرافیایی عشایر لرستان پرداخته‌اند، اما بخش عمده این

با بررسی سوابق مطالعات انجام شده در حوزه جوامع عشایری و اسکان آن‌ها، مشخص می‌گردد، پژوهش‌هایی که تاکنون در این حوزه انجام شده‌اند، اغلب به‌طور کلی بررسی سوابق تاریخی، وضعیت زندگی جامعه عشایری و معماری آن‌ها از منظرهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی مبادرت ورزیده‌اند و در زمینه سوابق مرتبط با پژوهش حاضر با موضوع تحلیل کالبدی و فضایی سکونتگاه‌های عشایر اسکان‌یافته استان لرستان پیش از اسکان، از منظر معماری و جغرافیای مسکن، تاکنون هیچ‌گونه پژوهشی انجام نگرفته و خلأ مطالعاتی در این زمینه مشهود است.

از سوی دیگر، با عنایت به نتایج بررسی‌های آماری در سطح کشور و استان لرستان که حکایت از حرکت و قدم گذاشتن سازمان متولی عشایر کشور به سمت طرح‌های توسعه‌ای برای عشایر دارد (Iran Statistics Center, 2019). در این میان ضرورت شناخت بهتر جامعه عشایری لرستان و سکونتگاه‌های آن‌ها جهت ارائه الگوهایی برای پیاده‌سازی صحیح و اصولی طرح‌های توسعه در آینده به شکلی که بازگوکننده ویژگی‌های منحصر به فرد این نهاد باشد، بیش‌ازپیش احساس می‌شود. از این رو ضروری است با عنایت به درصد بالای جمعیت خانوارهای عشایری که و خلأ مطالعات کاربردی در این خصوص، لازم است پژوهشی جامع صورت گیرد تا این خلأ برطرف گردد؛ بنابراین نوآوری این پژوهش از آن جهت است که با مطالعه شیوه زندگی عشایر زیبا محمد، برای نخستین بار به بررسی سکونتگاه‌های عشایر لرستان از منظر معماری و جغرافیای مسکن پرداخته و بخش‌های مختلف سیاه‌چادر و نحوه برپایی آن و همچنین چگونگی تحقق سازمان‌یافتگی فضا در کالبد حداقلی مسکن عشایر لرستان را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد؛ بنابراین هدف پژوهش حاضر کشف راهکارهای اصیل بکار گرفته شده توسط عشایر است تا شناختی دقیق نسبت به معماری و

درک نادرست مجریان آموزش ندیده، منجر به برهم خوردن ساختار اجتماعی و از جمله تضعیف پایگاه اجتماعی رؤسای عشایر لر، دگرگونی در حیات معیشتی و شغلی و تغییرات جمعیتی منطقه شد.

گروه سوم از پژوهش‌ها نیز به معماری و جغرافیای مسکن عشایر پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها عبارت‌اند از: (Feilberg, 1993)؛ (Afshari, 2004)؛ (Lafafchi, 2008)؛ (Shakuri, & Khodadadi, 2014)؛ (Varmaghani, Pour & Afshari, 2013)؛ (Afshari et al., 2015)؛ (Dihimi, 2014)؛ (Zarghami, 2015)؛ (Rouhi, 2015)؛ (Afshari, 2015)؛ (Hassas, 2015)؛ (Danaei nia, Chavoshi, & Rafi Far, 2015)؛ (Namdari, 2016)؛ (Ilbeigi pour, 2016)؛ (Aghaie et al., 2018)؛ (Heidari et al., 2018)؛ (Namdari & Shakuri, 2017)؛ (Afshari, 2019)؛ (Nosrati, & gholipour, 2018)؛ (Afshari, 2020(a))؛ (Afshari, 2020(b))؛ (Torkaman, & Afshari, 2020(c))؛ (Ranjbar, & Sultanzadeh, 2019)؛ (Mahmoudi, 2019).

نتایج این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که میان سکونتگاه‌های عشایری به لحاظ عوامل انسانی (فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی) و نظام شکل‌گیری و جانمایی الگوهای مسکونی و شیوه ساخت آن، قابلیت تطبیق وجود دارد؛ چون شیوه زندگی مبتنی بر کوچ، گونه‌ای متفاوت از معماری را می‌طلبد که بتواند جواب‌گوی این نوع خاص از زندگی باشد و آمیزش مسالمت‌آمیز آن با محیط اطراف دلیل پابرجا بودن آن پس از هزاران سال است.

جغرافیای مسکن عشایر کوچ‌نشین لرستان پدید آید و این شناخت از طریق بررسی زندگی عشایر کوچ‌نشین لرستان و شناخت ساختار فضاها، کارکرد فضاها، خصوصیات فضاها، هم‌جواری‌ها و شناخت عناصر و اجزای سازنده چادرها در قلمرو عشایر لرستان به دست آمده است. این یافته‌ها می‌توانند در رسیدن به اصول و احکام دقیق‌تر در طرح‌های توسعه و برنامه‌ریزی برای سکونتگاه‌های عشایری مؤثر واقع گردند.

۲. روش تحقیق

در این پژوهش نوع روش تحقیق، با توجه به ماهیت اکتشافی آن، یک تحقیق کیفی و مبتنی بر روش توصیفی - تحلیلی است. به منظور دستیابی به شناخت کامل از جامعه مورد مطالعه، در این پژوهش از رویکردی ترکیبی؛ (۱) قوم‌نگاری جامعه مورد مطالعه به علاوه، (۲) مطالعه ویژگی‌های کالبدی، خصوصیات فضایی و قرارگاه‌های رفتاری مسکن عشایر کوچ رو استفاده خواهد شد.

جامعه مورد پژوهش در این تحقیق، عشایر کوچ رو منطقه زیبا محمد، به عنوان میدان تحقیق است. جمعیت محدوده مورد مطالعه، تا پایان مهرماه سال ۱۴۰۲، مشتمل بر ۷۸ نفر، شامل ۱۲ خانوار و با بعد خانوار متوسط ۶/۵ است که به دودسته تقسیم می‌شوند: الف) خانوارهای عشایری که تعداد آن‌ها ۴ خانوار است و حدود شش ماه در سال (فروردین تا مهرماه) در حوزه سکونت دارند و جمعیت آن‌ها ۳۰ نفر و دارای بعد خانوار ۷/۵ است. ب- خانوار ساکن در کانون اسکان زیبا محمد که به طور دائم در این حوزه سکونت دارند مشتمل بر ۸ خانوار و ۴۸ نفر است. بعد خانوار این گروه ۶ نفر می‌باشد. از نظر ساختار ایلی ساکنان این کانون جزء طایفه موسوی هستند و از بین تیره‌های طایفه سادات موسوی، تیره قاسمی در محدوده مورد مطالعه سکونت دارند. دین و مذهب آن‌ها اسلام و شیعه ۱۲ امامی بوده و گویش همه ساکنان منطقه لری است. ۴۲ نفر از جامعه مورد مطالعه، مذکر و ۳۶ نفر از آن‌ها مؤنث هستند که ۱۸ نفر در محدوده سنی ۱۴-۰ سال، ۵۲ نفر در محدوده ۶۵-۱۵ سال و ۸ نفر در محدوده سنی ۶۵ سال به بالاست. ۵۷ نفر از این افراد، باسواد و ۲۱ نفر بی‌سواد می‌باشند.

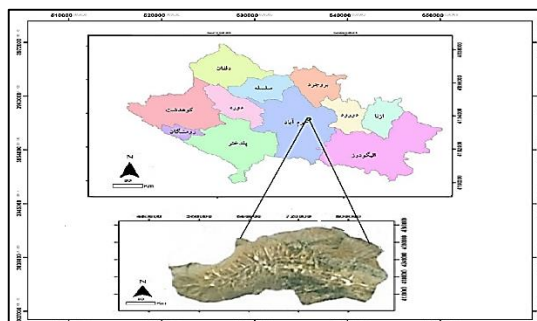
برای دستیابی به معرفت علمی در خصوص موضوع پژوهش، مراحل انجام فرایند تحقیق قوم‌نگاری، بر اساس طرح تحقیق و طی مراحل زیر صورت می‌پذیرد: ۱- تعیین موضوع مورد مطالعه و تدوین مسئله: علی‌رغم سابقه طولانی سابقه طولانی زندگی عشایری در استان لرستان، تاکنون پژوهش‌های محدودی عشایر لرستان را مورد بررسی قرار داده‌اند و هیچ پژوهشی به بررسی سکونت گاه‌های آن‌ها، به‌ویژه از منظر معماری نپرداخته است، لذا تحلیل کالبدی و فضایی سکونتگاه‌های عشایر کوچ رو استان لرستان، از منظر معماری و جغرافیای مسکن، به‌عنوان موضوع این پژوهش انتخاب شد. ۲- تعیین آزمودنی‌ها: ۳- تدوین فرضیه پژوهش در راستای کشف راه کارهای اصیل بکار گرفته‌شده توسط عشایر و کسب شناختی دقیق نسبت به معماری و جغرافیای مسکن عشایر کوچ‌نشین لرستان، از طریق بررسی زندگی عشایر کوچ‌نشین لرستان، برای شناخت ساختار فضاها، کارکرد فضاها، خصوصیات فضاها، هم‌جواری‌ها و شناخت عناصر و اجزای سازنده چادرها در قلمرو عشایر لرستان. ۴- جمع‌آوری اطلاعات: در این پژوهش، بنا بر نیازها و ضرورت تحقیق، علاوه بر مشاهده، از مصاحبه‌های باز و نیمه‌ساختاریافته مشتمل بر ۳۲ نفر از ساکنین، و ابزارهای دیگری مانند داده‌های اسنادی، بانک‌های اطلاعات رایانه‌ای و سایت‌های اینترنتی شامل: اطلاعات موجود در بانک اطلاعات رایانه‌ای اداره کل امور عشایر لرستان، برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است. ۵- تجزیه و تحلیل اطلاعات: در روش قوم‌نگاری شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها شکل و یا مرحله واحدی ندارد و فرایندی است که از بیان مسئله تا گزارش‌نویسی اتفاق می‌افتد (Fetterman, 2010). تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش به پیروی از مراحل سه‌گانه «بریور» (Brewer, 2005) انجام گرفته است: الف- مرحله تحلیل ب- تفسیر و ج- گزارش‌نویسی. ۶- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری و گزارش نهایی پژوهش، بر اساس طبقه‌بندی داده‌ها تدوین شد.

۲.۱. معرفی محدوده مورد مطالعه

مطابق شکل ۱ منطقه زیبا محمد در استان لرستان، فاصله ۳۵ کیلومتری شمال شرقی خرم‌آباد بین ۴۸ درجه و ۴۲ دقیقه

به گونه‌ای است که باعث بروز کیفیات فضایی مناسب در محیط زندگی عشایر می‌شوند. در این شیوه زندگی، مسکن که یکی از مهم‌ترین ضروریات زندگی است به منظور استفاده از مواهب طبیعی، به گونه‌ای سیار و قابل حمل به همراه این مردمان در حرکت و جابه‌جایی است و سیاه‌چادر در طول زمان با زندگی کوچ‌نشینی هماهنگی یافته و روحیات خاص این زندگی به طرق مختلف خود را در مسکن عشایری به نمایش می‌گذارد (Khodadadi, E. 2013). این سیاه‌چادرها در اصطلاح محلی «دو وار» نامیده می‌شوند. سیاه‌چادرهای عشایر زیبا محمد معمولاً دارای سطح زیربنای مشابه بوده و در بعضی موارد حداکثر تا ۲۰ درصد باهم اختلاف دارند. سطح زیربنای هر چادر به طور متوسط 6×12 تا 6×15 متر می‌باشد. این ابعاد تا حدود زیادی تابع تراکم و تعداد نفراتی است که در سیاه‌چادر سکونت دارند. با توجه به بعد خانوار در منطقه زیبا محمد حداکثر افرادی که از یک سیاه‌چادر استفاده می‌کنند ۸ نفر است. به اعتقاد اهالی منطقه بهترین مصالح برای بافت سیاه‌چادر موی سیاه بز است و در کنار آن از مصالح دیگری مثل حصیر، نی و یا چوب استفاده می‌کنند. زنان خانواده در اوقات فراغت با دوک این موها را می‌ریسند. سپس موها را مطابق شکل ۲ با دستگاهی که از چند قطعه چوب تشکیل شده و تا حدودی شبیه دستگاه گلیم‌بافی است به صورت تخته‌های بافته شده درمی‌آورند. ابعاد این تخته‌ها ۱۲ متر طول و ۶۰ تا ۷۰ سانتی‌متر عرض است. در ساخت هر سیاه‌چادر حداقل از ۸ و حداکثر ۱۲ تخته بافته شده استفاده می‌شود.

تا ۴۸ درجه و ۵۰ دقیقه طول شرقی و بین ۳۳ درجه و ۲۱ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۲۴ دقیقه عرض شمال واقع شده است و در ارتفاع ۱۷۸۰ متر از سطح دریا قرار دارد (Vice President of Strategic Planning and Monitoring of Iran . Statistics Center, 2016)

شکل ۱. محدوده مورد مطالعه و موقعیت منطقه

زیبا محمد، منبع: اداره کل امور عشایر لرستان. ۱۳۸۸: ۳

جمعیت این کانون اسکان ۳۰۵ نفر، شامل ۴۵ خانوار و با بعد خانوار متوسط $6/7$ است که به دو دسته تقسیم می‌شوند: الف) خانوارهای عشایری که تعداد آن‌ها ۳۲ خانوار است و حدود شش ماه در سال (فروردین تا مهرماه) در حوزه سکونت دارند و جمعیت آن‌ها ۲۴۰ نفر و دارای بعد خانوار $7/5$ است. ب- خانوار روستایی ساکن در منطقه زیبا محمد که به طور دائم در این حوزه سکونت دارند مشتمل بر ۱۳ خانوار و ۶۵ نفر است. بعد خانوار این گروه ۵ نفر می‌باشد. از نظر ساختار ایلی ساکنان این کانون جزء طایفه موسوی هستند. از بین تیره‌های طایفه موسوی، تیره قاسمی در حوزه مورد مطالعه سکونت دارند (Lorestan Islamic Revolution Housing Foundation. 2006).

۳. یافته‌های پژوهش

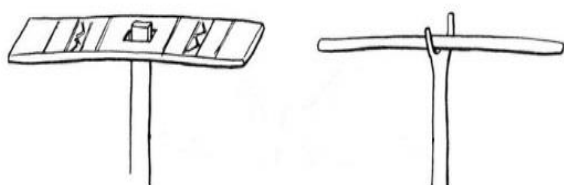
در این بخش از پژوهش ویژگی‌های کالبدی و فضایی سکونتگاه‌های عشایر کوچ رو منطقه زیبا محمد از منظر معماری و جغرافیای مسکن مورد بررسی و تحلیل قرار خواهد گرفت.

از آنجا که کوچ‌نشینان به دلیل سبک زندگی متفاوت به مسکنی سبک و منعطف نیازمند بودند؛ عناصر کالبدی در حداقل صورت کمی، در بستر محیطی عشایر حضور دارند و ویژگی‌های منحصر به فرد معماری سکونتگاه‌های عشایر

۱. شک رک: چوبی است به اندازه یک میخ ۱۵ سانتی متری که به وسیله آن، تعدادی از تخته‌های بافته شده از عرض به هم وصل می‌شوند.

۲. هو سین: هو سین در گویش محلی به معنای ایستادن است. در ساخت سیاه‌چادرها همان دیرک‌های عمودی (ستون‌ها) هستند (شکل ۴).

۳. کوچیل: تخته‌ای است به طول ۱/۵ تا ۲ متر و نقش تیر را دارد. ستون‌ها معمولاً در وسط کوچیل‌ها قرار می‌گیرند. در صورت نبود کوچیل نیروی وارده از طرف چادر به ستون‌ها زیاد بوده و ستون‌ها چادر را سوراخ می‌کنند (شکل ۴).

شکل ۴. هو سین و کوچیل در سیاه‌چادرهای عشایر، منبع:

نگارندگان، ۱۴۰۲

۴. چله: ریسمانی است به طول تقریبی ۵ متر که از موی بز بافته می‌شود. یکی از کاربردهای چله در برپایی سیاه‌چادرها و بستن دنباله‌های سیاه‌چادر به میخ‌های چوبی است که در زمین می‌کوبند (شکل ۵).

۵. چله گه: چوبی است به طول تقریبی یک متر که سر آن دوشاخه است و آن را زیر بندهای سیاه‌چادرها قرار می‌دهند و با کشش بیشتر بندها سیاه‌چادر را در مقابل بادهای تند محکم می‌کنند (شکل ۵).

شکل ۲. دستگاه بافت تخته‌های سیاه‌چادر، منبع: نگارندگان،

۱۴۰۲

مطابق شکل ۳ در ساخت سیاه‌چادر از قسمت دیگری به نام چیت استفاده می‌شود. چیت‌ها همان نقش دیوارهای پیش ساخته جداکننده را در خانه‌های مسکونی شهری دارند. از طریق چیت‌ها فضاهای داخلی سیاه‌چادرها را به بخش‌های موردنظر تقسیم می‌کنند. مصالح مورداً استفاده در چیت‌ها نی یا حصیر به همراه موی ریسیده شده‌ است. نحوه بافت چیت‌ها به این صورت است که ابتدائی‌ها یا حصیرهای هم‌اندازه را به طول ۱/۵ تا ۲ متر روی زمین کنار هم می‌چینند، سپس توسط موی ریسیده شده بز آن‌ها را به هم می‌بافند. طول چیت‌های بافته شده معمولاً ۶ تا ۷ متر و عرض آن‌ها ۱/۵ تا ۲ متر است. این چیت‌ها در واقع دیوارهای بیرونی و داخلی سیاه‌چادر محسوب می‌شوند.

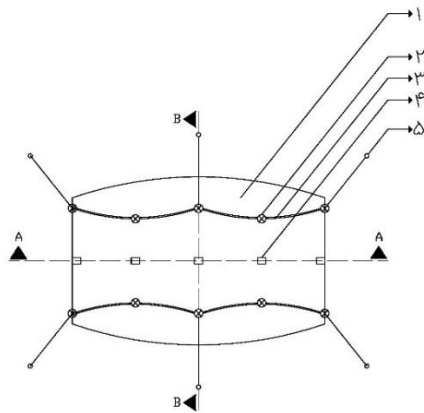

شکل ۳. نحوه استفاده از چیت (مشابه دیوارهای

پیش ساخته) در سیاه‌چادرهای عشایر، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

در ساخت سیاه‌چادرها از وسایل زیر استفاده می‌شود:

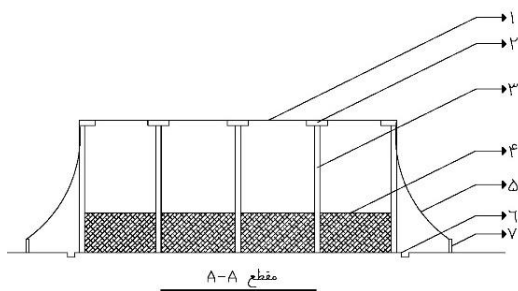
دارند. در قسمت مردانه و زنانه مطابق شکل ۱۰ گودالی برای برافروختن آتش کنده شده که در اصلاح محلی به آن تژگاه گفته می شود.

شکل ۷. پلان سیاه چادر عشایر کوچ رو زیبا

محمد، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

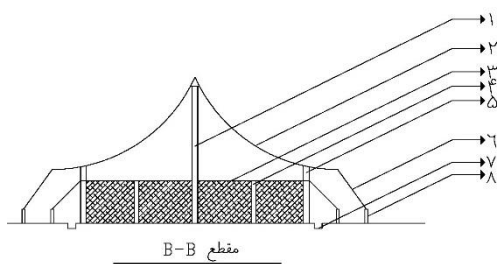
راهنمای تصویر: ۱- سایه بان، ۲- تی لا، ۳- چیت پیرامون چادر، ۴- ستون های اصلی و فرعی (هوسین)، ۵- میخ های چوبی مهارکننده چادر

شکل ۸. برش طولی از سیاه چادر عشایر کوچ رو زیبا

محمد، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

راهنمای تصویر: ۱- تخته های بافته شده سیاه چادر، ۲- سرستون ها (کوچیل)، ۳- ستون های اصلی و فرعی (هوسین)، ۴- چیت پیرامون چادر، ۵- چله، ۶- زهکشی، ۷- میخ های چوبی مهارکننده چادر

شکل ۵. چله، چله گه و تخته بافته شده سیاه چادر عشایر،

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۶. تی لا: چوبی است به طول ۱/۵ متر که مورد استفاده های زیادی برای عشایر دارد. در سیاه چادرها تی لا برای نگه داشتن چیت ها استفاده می شود؛ و در فاصله های حدود ۳۰ سانتی متری یکی را در پشت و دیگری را در جلوی چیت در زمین می کوبند که چیت در بین آن ها محکم قرار می گیرد (شکل ۶).

شکل ۶. تی لا و نحوه نگهداری چیت ها توسط تی لا در

سیاه چادر عشایر، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

نحوه برپایی سیاه چادرها به این صورت است که: تخته های بافته شده را از عرض به هم می دوزند. قسمت دوخته شده گستره ای را تشکیل می دهد که حداکثر ممکن است ۸ متر عرض و ۱۲ متر طول داشته باشد. این گستره به تناسب پهنا و درازا ممکن است روی چندین تیرک عمودی و افقی قرار بگیرد. حاشیه های آن به وسیله چله به میخ های چوبینی که به زمین کوبیده شده اند بسته می شود. استحکام این چادرها در برابر طوفان و باد شدید نسبتاً خوب است. بعد از برپایی چادر اطراف سیاه چادر توسط چیت ها پوشیده می شوند. بدین ترتیب یک واحد سیاه چادر برپا می شود و فضای داخلی آن را نیز توسط چیت ها به فضاهای مورد نیاز تقسیم می کنند (شکل ۷، ۸ و ۹).

سیاه چادرهای منطقه معمولاً به دو قسمت زنانه و مردانه تقسیم شده است که قسمت زنانه همراه با مطبخ و آشپزخانه است و اطفال و کودکان نیز معمولاً در بخش زنانه اقامت

۲. لامردان: با توجه به مهمان‌نوازی عشایر این بخش به‌عنوان مهمان‌خانه، از اهمیت خیلی زیادی برخوردار بوده و فضای اصلی سیاه‌چادر محسوب می‌شود. برای آرایش این فضا از زیراندازهای مرغوب و گران‌بها و رختخواب‌های نو و آبرومندانه استفاده می‌شود. در قسمت لامردان از تژگاہ برای گرم نمودن چای و گرم نمودن این فضا در فصول خنک‌تر استفاده می‌شود. تزیینات داخل این قسمت نشان‌دهنده شخصیت اجتماعی و جایگاه اقتصادی خانواده می‌باشد (شکل ۱۱).

شکل ۱۱. لامردان در سیاه‌چادر عشایر برای پذیرایی از مهمان‌های مرد استفاده می‌شود، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۳. لا زنان: در سیاه‌چادرهای خانواده‌های متمول معمولاً این مکان را برای جایگاه زنان مهمان‌اختصاص می‌دهند که شکوه و زیبایی لامردان را ندارد و سیاه‌چادرهای خانواده‌های معمولی گاهی اوقات فاقد این فضاست (شکل ۱۲).

شکل ۱۲. لا زنان در سیاه‌چادر عشایر برای پذیرایی از مهمان‌های خانم استفاده می‌شود، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

شکل ۹. برش عرضی از سیاه‌چادر عشایر کوچ رو زیبا

محمد، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

راهنمای تصویر: ۱- ستون‌های اصلی (هوسین)، ۲- تخته‌های بافته‌شده سیاه‌چادر، ۳- چیت پیرامون چادر، ۴- تی لا، ۵- ستون‌های فرعی (هوسین)، ۶- چله، ۷- زهکشی ۸- میخ‌های چوبی مهارکننده چادر

شکل ۱۰. تژگاہ، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

به‌طور کلی در محدوده مورد مطالعه همگی واحدها از نظر کاربری فضاهای داخلی و مواد اولیه و نحوه ساخت و بافت مشابه بوده و اختلافات موجود و مشاهده شده بیشتر مربوط به نحوه تزیین فضای داخلی سیاه‌چادرهاست.

عمر متوسط سیاه‌چادرها هم بنا بر تحقیقات میدانی انجام شده بسته به مهارت زنانی که آن‌ها را بافته‌اند و همچنین کیفیت و مرغوبیت تخته‌های بافته‌شده معمولاً بین ۷ تا ۸ سال است.

سیاه‌چادرهای افراد ثروتمند بزرگ‌تر و زیباتر از چادرهای معمولی است. به این جهت بزرگی و زیبایی سیاه‌چادرها نشان‌دهنده شخصیت اجتماعی و جایگاه اقتصادی خانواده می‌باشد.

فضای سیاه‌چادرها با چیت به جایگاه‌های مشخص که هر کدام از این فضاها به‌منظور خاصی در نظر گرفته می‌شوند تقسیم شده‌اند که در ادامه تشریح می‌گردند.

۱. کلین: گوشه‌ای از سیاه‌چادر است که معمولاً محل خواب سرپرست خانواده به همراه همسر و فرزندان خانواده است. گاهی اوقات افراد ثروتمند در این قسمت چاله‌ای می‌کنند و اشیای قیمتی خود را در آن مخفی می‌کنند.

۷. توال: توالها معمولاً در فضایی دورتر از سیاه چادر اصلی برپا می‌شوند. سیستم آن‌ها بدین گونه است که ابتدا چاهی به عمق حدود ۲ متر حفر می‌کنند و بر روی چاه اتاقکی به صورت سنگ‌چین می‌سازند. سپس داخل اتاقک سکویی جهت نشستن می‌سازند. بعد از مدتی که چاه این توال پر شد روی آن را پوشانیده و در محل دیگر توال جدیدی بنا می‌کنند.

۸. حمام: در فصول خنک‌تر معمولاً از رودخانه‌ها و چشمه‌ها برای حمام استفاده می‌شود؛ ولی در فصول سردتر معمولاً اتاقکی سنگ‌چین و به صورت مستقل ساخته شده و با داغ کردن آب جهت استحمام از این فضا استفاده می‌شود.

۹. محل نگهداری حیوان‌ها: این محل معمولاً در نزدیکی سیاه چادرها در نظر گرفته شده و جهت نگهداری دام‌ها همواره یک یا دو نفر از مردان شب‌ها در این قسمت حضور دارند. معمولاً محدوده و فضای نگهداری دام‌ها به نرده‌های چوبی مشخص می‌شود (شکل ۱۵)

شکل ۱۵. محل نگهداری دام‌ها، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

تحلیل خصوصیات فضایی و قرارگاه‌های رفتاری در سکونتگاه عشایر کوچ رو منطقه زیبا محمد
در این بخش سعی در تحلیل خصوصیات فضایی و قرارگاه‌های رفتاری در سکونتگاه عشایر کوچ رو منطقه زیبا محمد، می‌نماییم.

کوچندگی ساده‌ترین نوع زندگی انسان در طبیعت به شمار می‌رود. این شیوه زندگی، جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی پیچیده‌ای را در بر دارد که بر الگوی سکونت آن‌ها، نظام

۴. مطبخ: مکانی است که معمولاً زنان و اطفال در طول روز در این مکان اقامت دارند و همچنین از این فضا برای آشپزی نیز استفاده می‌شود (شکل ۱۳)

شکل ۱۳. مطبخ معمولاً در طول روز محل حضور زنان و پخت‌وپز می‌باشد، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۵. جایگاه حیوانات تازه متولد شده: برای نگهداری حیوان‌های تازه به دنیا آمده در مقابل حیوان‌های درنده و یا جلوگیری از لگدمال شدن این حیوان‌ها توسط حیوان‌های بزرگ‌تر قسمتی از سیاه چادر را به نام آمله و به صورت محصور برای آن‌ها در نظر می‌گیرند (شکل ۱۴)

شکل ۱۴. در سیاه چادرهای قشلاقی با توجه به پروت هوا معمولاً عشایر مکانی را برای حضور حیوان‌های تازه متولد شده در نظر می‌گیرند، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

۶. مکان‌های موقتی: این مکان‌ها بنا به ضرورت ایجاد می‌شوند مثل چیت جا که در مواقع عروسی در قسمتی از سیاه چادر بر فراز می‌شود. چیت جا محل زفاف عروس و داماد است و معمولاً بین ۷ تا ۱۰ روز برقرار و سپس برچیده می‌شود.

همچنین این سکونتگاه‌ها از نظر کالبدی و فضایی به گونه‌ای طراحی و ساخته می‌شوند که در تطابق کامل با نظام فعالیت آن‌ها می‌باشد. حریم‌ها نیز به دو صورت فضایی و زمانی در سازمان‌دهی فضایی محیط ساخته شده نمایش داده شده و رعایت می‌شوند. خصوصیات فضایی، بر جنبه‌هایی مانند فاصله فضایی و جلو/ عقب در محیط سکونت افراد اثر می‌گذارند تا حریم مورد نظر رعایت شود (تصویر ۱۳ و ۱۴).

محیط ساخته شده متشکل از عناصر فضایی مختلف و مرتبط است که دارای ابعاد کمی و کیفی متفاوت هستند.

اجزای کالبدی ثابت محیط شامل عناصر فضایی با خصوصیاتی همچون فواصل و جهات فضایی است که در ترکیب با اجزای نیمه ثابت، محیط ساخته شده را شکل می‌دهند. با توجه به مطالعات صورت گرفته در حوزه معانی خصوصیات محیط می‌توان اظهار داشت که ساختار محیط ساخته شده، شامل مؤلفه‌های آشکار است که با مطالعه این مؤلفه‌ها می‌توان به وجوه معنادار آن دست یافت. از این رو، مؤلفه‌های آشکار محیط ساخته شده را می‌توان شامل عناصر فضایی، فواصل فضایی و جهات فضایی دانست که این مؤلفه‌های آشکار در آرایش سه بعدی محیط ساخته شده انعکاسی از وجوه معنادار در ساکنان هستند. خصوصیات فضایی محیط کالبدی دارای وجوه آشکار و همچنین معانی پنهان است که در کنار آن فعالیت‌ها به عنوان یکی از جنبه‌های اصلی و مهم زندگی انسان نیز دارای وجه پنهان و معنادار هستند. خصوصیات محیط و رویداد فعالیت‌ها در زندگی انسان ارتباط تنگاتنگی باهم دارند.

توالی فعالیت‌ها در محیط زندگی افراد جنبه‌های عینی و آشکاری دارد که وابسته به وجوه ذهنی و معناداری در نظام فرهنگی و روش زندگی آن‌هاست. توالی فعالیت‌ها با دو صورت فضایی و زمانی، روش تفکیک یا تجمع فعالیت‌ها در مسکن فرهنگ‌های مختلف است که منشأ شکل‌گیری و توسعه قرارگاه‌های رفتاری می‌شود (Afshari & Pour)

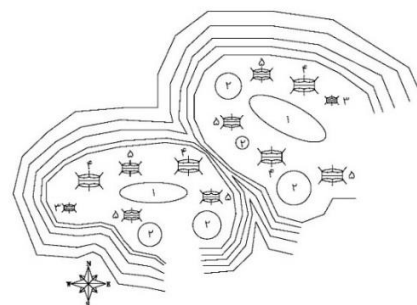
(Dihimi, 2014: 5).

استقرار فضایی سکونتگاه‌هایشان و نیز الگوهای رفتاری جاری در آن‌ها تأثیرگذار است. خصوصیات فضایی و کالبدی در سکونتگاه عشایر کوچ رو زیبا محمد، بر مبنای خصوصیات همچون قرارگاه‌های رفتاری، فواصل و حریم میان مجموعه چادرها و شبکه ارتباطی بین آن‌ها و تفکیک عملکردی بخش سکونت انسان و دام شکل گرفته است (شکل ۱۶).

شکل ۱۶. موقعیت قرارگیری سیاه‌چادرها و فضاهای مختلف در سکونت‌گاه عشایر کوچ رو زیبا محمد، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

در مجموعه‌های سیاه‌چادری عشایر، فضاهای باز تعریف شده بین اجزای مختلف این مجموعه و خانوارها، فواصلی را بین اجزاء برقرار کرده است، به گونه‌ای که هر یک از این اجزاء دارای حریم خاص خود هستند و با فاصله مناسبی از یکدیگر قرار گرفته‌اند (شکل ۱۷).

شکل ۱۷. نحوه سازمان‌دهی و الگوی قرارگیری سیاه‌چادرها و فضاهای مختلف در سکونت‌گاه عشایر کوچ رو زیبا محمد، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

راهنمای تصویر: ۱- فضای باز تعریف شده، ۲- محل نگهداری دام‌ها، ۳- دستشویی، ۴- سیاه‌چادر والدین، ۵- سیاه‌چادر فرزندان پسر خانواده که ازدواج کرده‌اند

دامنه‌ای از فعالیت‌ها همچون پذیرایی از مهمان خودمانی، قالی‌بافی، فعالیت‌های پخت و تدارک غذا، دورهم نشینی و گفتگو، صرف وعده‌های غذایی، خواب اعضای خانواده در صورت وجود مهمان و خواب والدین در طول زمان صورت می‌پذیرند؛ بنابراین، رویکرد انتظام زمانی قرارگاه‌ها در یک فضا در روش زندگی عشایر، امکان نام‌گذاری مشخص برای فضاها را دشوار می‌سازد.

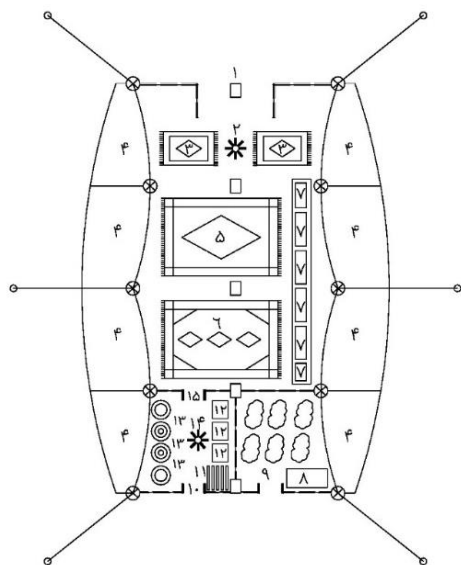
وقتی فعالیت‌ها به همراه افراد انجام‌دهنده آن در نظر گرفته شده، معانی مکملی بر اساس الگوهای فرهنگی به آن اضافه می‌شوند، این معانی تکمیلی، منشأ قانون‌مندی ذهنی است که بر فضا‌مندی و زمانمندی فعالیت‌ها تأثیر مستقیم گذاشته و باعث استقرار و دسته‌بندی فضائی و زمانی قرارگاه‌های رفتار فعالیت‌ها برحسب افراد فعالیت‌کننده می‌شود. قانون‌مندی ذهنی حاکم بر استقرار و دسته‌بندی قرارگاه‌ها، فضاها و فواصل فضائی حریم را در محیط زندگی انتظام می‌بخشد (Afshari, 2019: 47).

باتوجه به توضیحات بالا می‌توان چنین بیان داشت که درون‌سیاه چادر نیز متشکل از قرارگاه‌هایی است که از جنبه‌های فضایی و زمانی اهمیت دارند و محمل رویدادهای رفتاری هستند. محیط، شامل مجموعه‌ای از قرارگاه‌های رفتار است که درون یکدیگر قرار گرفته و باهم فصول مشترکی دارند. قرارگاه‌های رفتار دارای دو عنصر اساسی شامل «الگوی شاخص رفتار» و یک «محیط کالبدی» هستند. در تعریفی دقیق‌تر، قرارگاه رفتار، ترکیبی پایدار از رفتار و کالبد در نظر گرفته می‌شود که هم ساختی محیط کالبدی و الگوی جاری رفتار را در دوره زمانی خاصی می‌طلبد. قرارگاه‌ها مانند فضا نیستند، یک فضا می‌تواند هم‌زمان، قرارگاه‌های زیادی را در بر بگیرد. همچنین در طول زمان می‌توان شاهد قرارگاه‌های رفتار متفاوتی در یک فضا بود.

محیط واقعی زندگی و رفتار انسان متشکل از واحدهایی است که در ارتباط با هم اما درعین حال مستقل از هم کار می‌کنند. این واحدها ترکیبی از رفتار - کالبد هستند که قرارگاه رفتاری نامیده می‌شوند. قرارگاه‌های رفتاری به‌واسطه مکان‌ها و زمان‌های مشخص تعریف می‌شوند و عناصر انسانی و کالبدی آن به گونه‌ای سازمان‌یافته عمل می‌کنند که فعالیت‌ها در نظمی قاعده‌مند اتفاق می‌افتد. یک قرارگاه رفتاری ترکیبی از الگوهای رفتاری دائمی (تکرار شونده) و ظرف کالبدی است که دوره زمانی رویداد الگوهای رفتار نیز بدان افزوده شده است. قرارگاه‌های رفتاری تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر رفتار دارند، لذا بر تعاملات اجتماعی در محیط اثر می‌گذارند.

مسکن عشایر ترکیبی از توالی زمانی و فضائی قرارگاه‌ها در فضاهای مسکن است. در سکونتگاه‌های عشایری، نظامی از فعالیت‌ها در قرارگاه‌های مختلف در یک فضا در طول زمان روی داده که باعث توالی زمانی قرارگاه‌های رفتار در یک فضا می‌شوند؛ بنابراین، استفاده‌های متعدد از یک قرارگاه بر اساس زمان‌بندی روی داده و توالی زمانی فعالیت‌ها در یک فضا به‌جای فواصل فضائی قرارگاه‌ها شکل گرفته و به عدم نیاز به تدارک فضاهای کالبدی بیشتر در محیط مسکن منتهی می‌شود. براین اساس، حریم افراد و فعالیت‌ها از طریق گذشت زمان رعایت می‌شود.

رویکرد توالی زمانی قرارگاه‌های متفاوت در یک فضا در محیط‌های زندگی روستایی و عشایری، باعث شده است که نام‌گذاری فضاها در این محیط‌ها با نام‌گذاری فضاهای مسکن در دیگر محیط‌های ساخته شده متفاوت باشد. در سکونتگاه‌های عشایر، فضای اصلی زندگی خانوار، فعالیت‌هایی همچون؛ پذیرایی از مهمان، خواب و استراحت مهمان، خواب اعضا یا فرزندان خانوار، صرف وعده‌های غذایی و دورهم نشینی و گفتگو در مقاطع مختلف زمانی روی می‌دهند. به طور مثال در فضای مطبخ سیاه چادر

شکل ۱۹. قرارگاه‌های رفتاری در فضای سیاه‌چادرهای

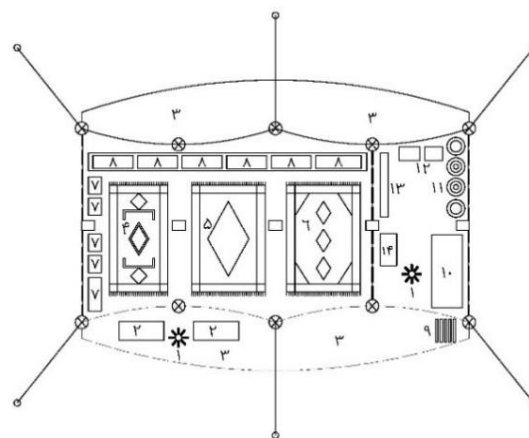
قشلاقی (زمستانه) عشایر زیبا محمد، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

راهنمای تصویر: ۱- ورودی اصلی چادر، ۲- تژگاه، ۳- قرارگاه دور هم نشینی اطراف تژگاه، ۴- سایه‌بان، ۵- محل پذیرایی از مهمان‌ها، ۶- کلین، ۷- قرارگاه محل نگهداری لوازم شخصی اعضای خانواده مثل تفنگ، لباس و قرارگاه تکیه‌گاه (لوازم خانه و رختخواب)، ۸- مرغدانی، ۹- قرارگاه نگهداری بره‌های نوزاد از سرما، ۱۰- ورودی مطبخ، ۱۱- محل نگهداری هیزم، ۱۲- محل نگهداری ظروف و لوازم آشپزخانه، ۱۳- محل نگهداری مواد غذایی، ۱۴- تژگاه (تهیه و طبخ غذا)، ۱۵- ورودی مطبخ به کلین

در تحلیل قرارگاه‌های رفتاری درون سیاه‌چادرها و محیط پیرامونی آن‌ها می‌توان چنین بیان داشت که این قرارگاه‌ها، در دو بعد عینی و ذهنی قابل بررسی هستند. این مفهوم که در بعد عینی، فضاهای مورد استفاده را شامل می‌شود. در بعد ذهنی نیز، در ساختار کالبدی محیط، الگوهای رفتاری ساکنین و معانی که ساکنین از محیط زندگی خود درک می‌کنند تجلی یافته و در سه حوزه فضای خصوصی، نیمه عمومی و عمومی زندگی عشایر نمود دارد.

بر مبنای سطوح روش زندگی این سه حوزه را چنین بیان نموده است: زندگی خانوادگی دارای مرتبه‌ای خصوصی است و زندگی اجتماعی خانوادگی در دو سطح روابط اجتماعی با وابستگان نزدیک و اقوام و دوستان و آشنایان غریبه‌تر تقسیم می‌گردد که اولی ارتباط معمول گسترده

در سیاه‌چادرهای عشایری نیز، بخش‌های مختلف فضای داخلی سیاه‌چادر، پذیرای قرارگاه‌های مختلفی هستند. در شکل ۱۸ قرارگاه‌های رفتاری و خصوصیات فضایی در فضای سیاه‌چادرهای ییلاقی (تابستانه) عشایر زیبا محمد، تحلیل و بررسی شده است. در شکل ۱۹ نیز قرارگاه‌های رفتاری و خصوصیات فضایی در فضای سیاه‌چادرهای چادر زمستانه (قشلاقی) مورد بررسی قرار گرفته است.

شکل ۱۸. قرارگاه‌های رفتاری در فضای سیاه‌چادرهای

ییلاقی (تابستانه) عشایر زیبا محمد، منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲

راهنمای تصویر: ۱- تژگاه، ۲- قرارگاه دور هم نشینی اطراف تژگاه، ۳- سایه‌بان، ۴- نشیمن، ۵- محل پذیرایی از مهمان‌ها، ۶- کلین، ۷- قرارگاه محل نگهداری لوازم شخصی اعضای خانواده مثل تفنگ، لباس و ... ۸- قرارگاه تکیه‌گاه (لوازم خانه و رختخواب) ۹- محل نگهداری هیزم ۱۰- قرارگاه دور هم نشینی و گفتگوی زنان، ۱۱- محل نگهداری ظروف و لوازم آشپزخانه ۱۲- محل نگهداری مواد غذایی، ۱۳- صنایع دستی (قالی‌بافی)، ۱۴- تهیه و طبخ غذا

مبنای سنت‌های کهن در برگزاری جشن‌ها، اعیاد، مراسم عزاداری و مذهبی در سطح ایل می‌باشد.

در ادامه به شناخت الگوهای رفتاری که در هر کدام از قلمروهای اولیه، ثانویه و عمومی انجام می‌گیرد، پرداخته می‌شود.

آنچه در مطالعه قرارگاه‌های رفتار در سیاه‌چادر اهمیت می‌یابد، این است که تفکیک قرارگاه‌های زنانه و مردانه، به‌عنوان یک ارزش در سیاه‌چادرهای تابستانه و زمستانه عشایر زیبا محمد نمود پیدا می‌کند.

رفتارهایی که در قلمرو اولیه (فضای درونی سیاه‌چادر) انجام می‌گیرد، شامل رفتارهای روزمره، در جهت رفع نیازهای فردی مانند پخت‌وپز، غذاخوردن، راز و نیاز و عبادت، خوابیدن، نگهداری از کودکان، درست کردن صنایع دستی، بافتن گلیم، قالی، جاجیم، رفتارهای مربوط به گذراندن اوقات فراغت مانند داستان‌سرایی و مثل‌گویی و نیز رفتارهای مربوط به تعاملات اجتماعی و صلح‌ارحام است.

بیشترین الگوی رفتاری که در قلمرو ثانویه انجام می‌گیرد، مربوط به فعالیت‌های مرتبط با امرامعاش می‌باشد. این قلمرو که بیشتر توسط زن خانواده مورد استفاده قرار می‌گیرد، با رفتارهایی چون دوشیدن دام، رسیدن نخ، بافتن تخته‌های چادرها، پخت‌وپز، علوفه‌دهی، نگهداری دام، دوشیدن دام، پشم‌چینی دام، تهیه هیزم و انباشتن آن، شستشو و مواردی از این دست، همراه است.

قلمرو عمومی شامل فضای باز مسطح میانی چادرها است. از این فضا بیشتر به‌منظور انجام رفتارهای جمعی و تعاملات اجتماعی میان افراد استفاده می‌شود. در این فضاها عموماً مراسم آیینی چون عروسی، بازی‌های محلی، رقص محلی، ملاقات و گفت‌وگوی کوچ‌نشینان و همچنین سوادآموزی کودکان انجام می‌پذیرد.

خانوادگی را شامل می‌شود که حریمی نیمه عمومی دارد و دومی که معاشرت با افراد غریبه است، دارای حریمی کاملاً عمومی است (Pourdihimi, Sh. 2014: 165-166).

بنابراین، در ادامه این پژوهش به شناخت ویژگی‌ها و عناصر فضایی و کالبدی، قرارگاه‌های رفتاری و معنایی سکونتگاه‌های عشایر کوچ رو زیبا محمد در سه حوزه خصوصی، نیمه عمومی و عمومی در نمونه مورد مطالعه پرداخته می‌شود.

سیاه‌چادر عشایر به‌نوعی یک فضای نیمه‌باز است که از سه طرف بسته و از یک طرف باز می‌باشد. معمولاً جهت‌گیری این سیاه‌چادرها به سمت قلمرو نیمه عمومی می‌باشد که این امر علاوه بر تأمین دید مناسب به سمت این فضا، موجب تعریف قلمرو نیمه عمومی نیز می‌شود.

در سکونتگاه عشایر مرز بین فضاها به‌واسطه دیوارهای ساخته‌شده به وجود نیامده است؛ بلکه این مرزها به‌واسطه حدود ذهنی مشخص می‌شود. این مرزهای ذهنی در محدوده قلمرو ثانویه باعث تعریف و تفکیک حریم خانوارها از یکدیگر در سایت کلی شده است که این مرزها غالباً از طریق محل آغل گوسفندان، محل استقرار دیو هیزم، محل استقرار سکوی وسایل و... برای سایر ساکنین ایل مشخص می‌شود؛ لذا منظور از مرزهای ذهنی، همان محدوده‌ای است که در حدفاصل این عناصر به‌عنوان قلمرو ثانویه شکل می‌گیرد. باین حال بدیهی است که برخی از عناصر مذکور مانند آغل، دارای یک حصارکشی عینی هستند که محدوده خود آن عنصر را در فضا مشخص می‌کند.

در ارتباط با قلمرو عمومی در ساختار فضایی ایل، می‌توان به فضای باز بین چادرها اشاره نمود. این فضا به‌واسطه نوع چیدمان سیاه‌چادرهای خانوارهای ایل شکل می‌گیرد و معمولاً یک فضای مسطح برای این منظور انتخاب می‌شود. این فضا مانند یک حیاط مرکزی، محل گردهمایی‌های عمومی افراد ایل و همچنین انجام فعالیت‌های همگانی بر

که تاکنون در این حوزه انجام شده‌اند، اغلب به‌طور کلی بررسی سوابق تاریخی، وضعیت زندگی جامعه عشایری و وضعیت سکونت گاه‌های آن‌ها از منظرهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی مبادرت ورزیده‌اند و در زمینه سوابق مرتبط با پژوهش حاضر با موضوع تحلیل کالبدی و فضایی سکونتگاه‌های عشایر کوچ رو استان لرستان، از منظر معماری و جغرافیای مسکن، تاکنون هیچ‌گونه پژوهشی انجام نگرفته و خلأ مطالعاتی در این زمینه مشهود است؛ لذا شناخت بهتر جامعه عشایری لرستان و سکونتگاه‌های آن‌ها جهت ارائه الگوهای برای پیاده‌سازی صحیح و اصولی طرح‌های توسعه در آینده به شکلی که بازگوکننده ویژگی‌های منحصر به فرد این نهاد باشد، بیش‌ازپیش احساس می‌شود.

نتایج این پژوهش بیانگر آن است که عشایر کوچ رو منطقه زیبا محمد واقع در استان لرستان به تبع نوع زندگی و ضرورت‌های زیستی، سیاه‌چادرهایی با مشخصات ویژه دارند که در هماهنگی کامل با شرایط حاکم بر زندگی آنان است. سیاه‌چادرها طی قرن‌ها به‌عنوان بهترین و مناسب‌ترین سرپناه‌های عشایر مطرح بوده‌اند به دلیل سهولت در برافراشتن، تهیه‌کردن و حمل‌ونقل کاملاً سازگار با این شیوه زندگی هستند. این سازه بومی سکونتگاهی چهارفصل است که با اندک تغییراتی، خود را با فصول مختلف هماهنگ می‌گرداند و در آن علاوه بر رعایت شرایط لازم برای زندگی، به جنبه‌های مختلفی مانند قرارگاه‌های رفتاری، فواصل و حریم میان مجموعه چادرها و شبکه ارتباطی بین آن‌ها و تفکیک عملکردی بخش‌های مختلف بر مبنای عرصه‌های خصوصی، نیمه عمومی و عمومی و نحوه ارتباط بخش سکونت انسان و دام، نیز توجه شده و به‌خوبی نوعی از تکنولوژی بومی اصیل و ابتکار را در پاسخگویی به نیازهای زندگی عشایری به نمایش می‌گذارد. در تقسیم‌بندی فضای داخلی این سکونتگاه بومی، از فضا به بهترین وجه استفاده شده است. تقسیم‌بندی فضاهای

در ادامه به بررسی معانی که ساکنین مختلف معماری کوچ نسبت به هر کدام از قلمروهای اولیه، ثانویه و عمومی در ذهن دارند پرداخته می‌شود. به این معنا که در قلمرو خصوصی، به‌واسطه انجام رفتارهای فردی، معانی که در ذهن ساکنین شکل گرفته است نیز به‌نوعی معانی فردی می‌باشد. این در حالی است که هر چه فرد از فضای درونی چادر به فضای باز جلو چادر نزدیک می‌شود، به‌واسطه روابط اجتماعی بیشتری که در آن محیط رخ می‌دهد، معانی نیز به وجوه اجتماعی نزدیک و درنهایت در حوزه قلمرو عمومی، معانی بیش از هر چیز وجوه اجتماعی به خود می‌گیرد. برخی معانی شکل گرفته در قلمروهای اولیه عبارت‌اند از: حریم خصوصی، آرامش روحی، حفاظت، خودبسنندگی، مهمان‌نوازی، پاکیزگی، آزادی، تکریم بزرگان و ریش‌سفیدان، گذراندن اوقات فراغت.

برخی معانی شکل گرفته در قلمروهای ثانویه عبارت‌اند از: تعاون، خودبسنندگی، امنیت، پاکیزگی، آزادی، گذراندن اوقات فراغت. برخی معانی شکل گرفته در قلمروهای عمومی عبارت‌اند از: اتحاد، دلاوری و سلحشوری، صله ارحام، آزادی، آموزش و پرورش، روابط قومی و قبیله‌ای.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

در شیوه کوچ‌نشینی، مسکن به‌گونه‌ای سیار و قابل حمل به همراه این مردمان در حرکت و جابه‌جایی است. زندگی عشایری به‌منظور استفاده از مواهب طبیعی به‌صورت کوچ‌نشینی شکل گرفته و مسکن متناسب با آن، سیاه‌چادر با قابلیت جابه‌جایی بوده است. سیاه‌چادر در طول زمان با زندگی کوچ‌نشینی هماهنگی یافته و روحیات خاص این زندگی به طرق مختلف خود را در مسکن عشایری به نمایش می‌گذارد. با بررسی سوابق مطالعات انجام شده در جهت بررسی همسویی آن‌ها با پژوهش حاضر - که در مقدمه همین مقاله در ۳ بخش مورد بررسی قرار گرفتند - مشخص می‌گردد، پژوهش‌هایی

- Development*, Vol.27, Pp. 59-78. (In Persian).
- Afshari, M. 2020(b). Explanation of the components and questionnaire of the meanings of residence and order of living spaces. *Scientific Research Journal of Iranian Architectural Studies*, Vol.17, Pp 251-237. (In Persian).
- Afshari, M. 2020(c). Nomadic housing and architecture in the Qashqai tribe's ecosystem (introduction to understanding the culture of residence and movement in the plateau of Iran). First edition, Isfahan: Isfahan University of Arts Publications. (In Persian).
- Afshari, M., & Pour Dihimi, Sh. 2014. Meaningful sequence of activities in housing, case study: nomads of Qashqai. *Scientific Research Journal of Iranian Architectural Studies*, Vol.35, No.7, Pp.17. (In Persian).
- Afshari, M., Pour Dihimi, Sh., & Saleh Sadeghpour, B. 2015. Compatibility of the environment with the way of human life (a theoretical framework, a case study). *Scientific Research Journal of Rural Housing and Environment*, Vol.152, Pp.3-16. (In Persian).
- Afshari, M., & Pour Dihimi, Sh. 2015. Scales of living style in housing. *Scientific Research Journal of Rural Housing and Environment*, Vol.35, No.154, Pp. 3-16. (In Persian).
- Aghaie, B., hesari, M., & karami, H. 2018. The Characteristics of Pastoral-Nomadism Architecture: A Measure for the Ethnoarchaeological Studies. *Journal of Archaeological Studies*, Vol.10, No.1, Pp. 21-40. (In Persian).
- Amanollahi Baharvand, S. 2009. Nomadism in Iran: a study about nomads and tribes. The seventh edition. Tehran: *Agah Publications*. (In Persian).
- Amanollahi Baharvand, S. 2013. The decline of nomadism in Iran: settlement of tribes and nomads. *National Studies*, No.17, Pp.184-155. (In Persian).
- Brewer, J., (2005). *Ethnography*. Open Univwesity Press.
- آن ریشه در تجربیات، اعتقادات و باورهای فرهنگی از جمله در نظر گرفتن مسائلی نظیر محرمیت مردم دارد. این سازه از مصالح بوم‌آورد و در تطابق با شرایط زیستی حاکم به وجود آمده است و یک سازگاری با محیط خشن و غیرقابل پیش‌بینی زندگی عشایر دارد که در بردارنده استراتژی کاملاً هدف‌گرایانه مبتنی بر آگاهی و تفکر است. مطالعه حاضر به روشنی نشان می‌دهد سیاه‌چادر، تمامی تعاریف و معانی خانه را داراست، با حداقل هزینه و با ظاهری ساده ولی کارایی بسیار بالا و ایده‌آل.
- ### سپاسگزاری
- باتوجه به کمک‌های ارزشمند کارکنان و مسئولین محترم سازمان امور عشایر استان لرستان در جهت تهیه داده‌ها و اطلاعات موردنیاز و همچنین همکاری و تسهیل حضور در اتراق گاه‌های بیلاقی و قشلاقی عشایر مورد مطالعه، نویسندگان بر خود لازم می‌دانند مراتب تشکر صمیمانه خود را از این عزیزان که ما را در انجام و ارتقای کیفی رساله دکتری تخصصی معماری و این مقاله که از آن استخراج شده است، یاری دادند، اعلام نمایند.
- ### فهرست منابع
- Afshar Sistani, I. 2003. An introduction to the knowledge of tribes, nomads and nomadic clans of Iran. First Edition. Tehran: *Samen Al-Aameh Publications*. (In Persian).
- Afshari, M. 2004. Study and design of suitable housing for Qashqai nomads. Master's thesis, Faculty of Art and Architecture, Yazd University. (In Persian).
- Afshari, M. 2019. Spatial and temporal distances of privacy in nomadic settlements. *Scientific Journal of Restoration and Architecture of Iran*, Vol.2, No.17, Pp. 39-52. (In Persian).
- Afshari, M. 2020(a). Social changes in the household and the role of meaning in adapting to the residential environment (case study: the effect of meanings on changes in nomadic housing). *Scientific Research Journal of Architecture and Urban*

- country's nomadic population. (In Persian).
- Khodadadi, E. 2013. Housing design for settled nomads. Master's thesis, Faculty of Art and Architecture, Yazd University. (In Persian).
- Lafafchi, M. 2008. Nomadic Architecture in Qashqai nomads. Master's thesis, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University. (In Persian).
- Lorestan Islamic Revolution Housing Foundation. 2006. Ziba Mohammad nomad settlement plan. (In Persian).
- Mousavi Nejad, E. 2021. transformative events In the nomadic society of Lorestan (Sociology of Eilat and Nomads). *Perisk Publications*, first edition. (In Persian).
- Moshiri, S.R., & Moulai Hashjin, N. 2016. Iran's nomadic economy. First Edition. Tehran: *Payam Noor University Press*. (In Persian).
- Moshiri, S.R. 2018. Nomadic geography. First Edition. Tehran: *Payam Noor University Press*. (In Persian).
- Namdari, A. 2016. Investigating the function of architecture in regulating the relationship between man and the environment in the life of Qashqai nomads (based on Rappaport's environmental organization theory). Master's thesis, Faculty of Art and Architecture, Yazd University. (In Persian).
- Namdari, A., & Shakuri, R. 2017. Mechanisms used to organize the environment in the minimal body (based on Rapoport's theory of environmental organization; case example: Qashqai nomadic housing). *Bagh Nazar Scientific Research Journal*, Vol.15, No.67, Pp. 5-16. (In Persian).
- Nasir Pour, A. 2010. The political-social situation of Lorestan in the era of Reza Shah (1320-1304). Master's thesis, Faculty of Literature and Human Sciences, Imam Khomeini International University. (In Persian).
- Nik Kholgh, AA., Nouri, A. 2007. Sociological context of Iranian nomads. Eighth edition. Tehran: Chapakhsh Publishing House. (In Persian).
- Chavoshi, S.M., & Rafi Far, J. 2015. Goth anthropological study: Traditional house of Sangsari nomads in Yeilagh. *Scientific Research Journal of Iran's Native Knowledge*, Vol.3, No.5, Pp.59-106. (In Persian).
- Danaei nia, A., & Ilbeigi pour, F. 2016. Features of the cultural landscape of Bakhtiari nomads and its influence on the structure of nomadic architecture. *Bagh-e Nazar Scientific Research Journal*, Vol.14, No.57, Pp. 74-63. (In Persian).
- Farzin, A., & Amanolli Baharvand, S. 2021. Nomads of Lor: Bakhtiari and Lorestan. First edition, *Green Circle publisher*. (In Persian).
- Feilberg, C.G. 1993. *atentenoiro, contribution ethnographique al'histoire culturelle des nomades*. First Edition. Translation: Karimi, A. Mashhad: *Astan ghods Razavi Publishing House*. (In Persian).
- Fetterman, D., (2010). *Ethnography*. London: Sage.
- General Administration of Lorestan Nomadic Affairs. 2009. A study of the integration and synthesis of Ziba Mohammad's domain. Khorramabad, Lorestan Agriculture and Natural Resources Research Center. (In Persian).
- Hassas, N. 2015. From the house to the black house, the place of architecture in the black tent of the nomads. *Shabak magazine*, Vol.2, No. 4 and 5. Pp. 101-110. (In Persian).
- Heidari, A.A., Motallebi, Q., & Ansari Rad, Gh. 2018. Recognizing the concept of territory in three physical, behavioral, and semantic domains in Koch architecture (case study: Boyer Ahmad tribes). *Quarterly Journal of Housing and Rural Environment*, Vol.161, P.p.107-124. (In Persian).
- Heidari, A.A. 2020. Analysis of the way of life of nomads and its effect on their settlement system along the migration route and summer and winter camps, a case study: Nomads of Boyer Ahmad. *Scientific Quarterly Journal of Housing and Rural Environment*, Vol.169, Pp. 73-88. (In Persian).
- Iran Statistics Center, 2019. Summary report of the results of the basic registration of the

- Shakuri, R., & Khodadadi, E. 2014. Schematic of settlement of nomads, a case study of Qashqai nomads of Semirom. *Scientific Research Journal*, No.28. Pp. 3-14. (In Persian).
- Tayyebi, H. 2015. Basics of sociology and anthropology of tribes and nomadic. Ninth edition. Tehran: Tehran University Press. (In Persian).
- Torkaman, S., & Sultanzadeh, H. 2019. Reflection of culture in the architecture of nomads settlements, case study: Torkaman nomads. *Journal of Architecture*, No.15, Pp.1-9. (In Persian).
- vaez Shahrestani, N., 2018. The goals and process of the cultural policy of the first Pahlavi government for the tribes and tribes. *Scientific Research Journal of History of Islam and Iran*, Vol. 19, No.1. Pp. 131-159. (In Persian).
- Vali Zadeh Mojezi, M.R., & Vali Zadeh Mojezi, H. 2021. History of nomads and Lorestan Clans, Publisher: *Ordibehesht Janan*, first edition. (In Persian).
- Varmaghani, H. 2013. Investigating factors affecting the design of nomadic and rural housing of the Qashqai tribe, *Scientific Research Journal of New Attitudes in Human Geography*, Vol.1, No.25, Pp. 217-236. (In Persian).
- Vice President of Strategic Planning and Monitoring of Iran Statistics Center .2016. *Maps of the country's villages*. Statistical address 1503050002. (In Persian).
- Zarghami, E. 2015. A comparative study of nomadic housing in Iran. *Quarterly Scientific Research Journal of Housing and Rural Environment*, Vol.35, No.155, Pp. 19-36. (In Persian).
- Nosrati, R., & gholipour, M. 2018. The intertwining of home/territory and inner/outer space in Iran's tribal society (Case study of Kakavand tribe). *Scientific Research Journal of Sociological Studies*, Vol.26, No.1, Pp. 141-167. (In Persian).
- Pourdihimi, Sh. 2014. Human landscape in the residential environment, Tehran: *Arman Shahr*. (In Persian).
- Ranjbar, N., & Mahmoudi, M. 2019. Morphology of black tent in the nomads of southwest Iran (case study: nomads of southern Ilam province and northern Khuzestan province). *Eastern Art and Civilization Quarterly*, No. 27, Pp. 15-26. (In Persian).
- Rouhi, T., 2015. Black tent; Architecture of nomadic tribes. *Iranian People's Culture Quarterly*, No. 45 and 46, Pp.9-34. (In Persian).
- Safinejad, J. 2004. The social structure of Iranian nomads. *Scientific Research Journal of National Studies*, Vol.5, No.1, Pp. 43-84. (In Persian).
- Salah, M., & Nemati, M.A. 2015. Consequences of nomad settlement plan on the social, economic and cultural life of Lorestan (1302 to 1312). *Scientific Journal of Historical Studies of Iran and Islam*, Vol.10, No.19. Pp.145-170. (In Persian).
- Seyed khani, H., Zargari Nejad, G.H., & Foruzesh, S. 2021. Cultural consequences of settlement policy, in the life of Ilat and nomads of the first Pahlavi era, *Scientific Research Quarterly of History*, Vol.16, No.63. Pp. 414-393. (In Persian).
- Seyed khani, H., Zargari Nejad, G.H., & Foruzesh, S. 2022. The origins and contexts of Reza Shah's contractionary policy towards the nomads, *Scientific research quarterly of history*, published online on July 22, 1401. (In Persian).
- Shahsavari, S., & Najari, S. 2013. Investigating the impact of Reza Shah's modernization policies on Lorestan's tribes and nomads. *Scientific Research Journal of Local Histories of Iran*, Vol.2, No.3, Pp. 52-66. (In Persian).